
1980-1991-ci İLLƏRDƏ “KİRPİ” SATİRİK JURNALINDA DƏRC OLUNMUŞ TƏBLİĞAT XARAKTERLİ RƏSM VƏ PLAKATLAR

1980-1991-ci illərin satirik qrafikasını nəzərdən keçirdikdə “Kirpi” satirik jurnalında siyasi və məişət mövzulu karikaturalarla, dostluq şarjları və satirik rəsmlərlə yanaşı, mütəmadi olaraq təbliğat xarakterli rəsm və plakatların da dərc edildiyinin şahidi oluruq. Təsviri sənətin daha kütləvi və mübariz növlərindən biri olan siyasi karikatura, təbliğat xarakterli rəsmlər və plakat sahəsində fəaliyyət göstərən Azərbaycan rəssamlarının əksəriyyəti 80-ci illərdə artıq sənət yetkinliyinə çatmış, öz əsərlərini məzmun və üslub baxımından xeyli zənginləşdirmişdilər. Sovet ideoloji maşınının ayrılmaz tərkib hissəsi olan mətbuat, o cümlədən satirik mətbuat ilk növbədə təbliğat və təşviqat vasitəsi idi. Bu mənada dövrü mətbuatda dərc olunan plakatlar, siyasi karikaturalar, həmçinin təbliğat xarakterli rəsmlər xüsusi siyasi-ictimai yük daşıyır və əlbəttə, birbaşa mərkəzin mövqeyini əks etdirirdi. Heç də təsadüfi deyildir ki, jurnalın hər nömrəsində bu tipli plakatlara, təşviqat xarakteri daşıyan rəsmlərə və siyasi karikaturalara rast gəlmək olardı.

Müasir təsviri sənətin ən mübariz və ən kütləvi növlərindən biri olan siyasi plakatın ölkəmizdə zəngin tarixi və ənənələri vardır. Sovet incəsənətinin bütün başqa növlərindən və janrlarından daha çox məhz siyasi təşviqat plakatlarının kütlələrin şüuruna və baxışına təsir etmək gücü danılmazdır. Azərbaycanda kütləvi-siyasi və təşviqat plakatlarının ilk nümunələrinə XX əsrin əvvəllərində rast gəlmək olardı. Hələ Sovet dövrünün ilk illərində rəssamlarımız dövrün, yeni ictimai quruluşun irəli sürdüyü aktual vəzifələrə aid siyasi təşviqat plakatları və habelə portret-plakatlar çəkirdilər. Bu plakatlar kütləvi tirajlarla çap edilib Bakının idarə və müəssisələrində, Azərbaycanın digər şəhər və kəndlərində yayılırdı.

Ciddi siyasi yük daşıyan təbliğat xarakterli rəsm və plakatlarda müəllifin qarşısında duran əsas vəzifə geniş oxucu və tamaşaçı kütləsinə fikrin düz-

gün və konkret şəkildə çatdırılmasıdır. Bu istiqamətdə durmadan çalışan rəssamlarımız tanınmış şəxsiyyətlərin, milli və əfsanəvi qəhrəmanların simalarından, eləcə də Molla Nəsrəddin və kirpi obrazlarından məharətlə istifadə edirdilər. “Kirpi” jurnalının səhifələrində dərc olunmuş plakat və karikaturalarda rəssamlarımız kirpi obrazı vasitəsi ilə cəmiyyətdə müşahidə olunan neqativ halları tənqid edir, ölkədə və respublikada baş vermiş mühüm hadisələri jurnalın oxucularının diqqətinə çatdırırdılar. Kirpi obrazı jurnalın oxucuları qarşısında bəzən müxbir, bəzən tənqidçi, bəzən təbliğatçı, bəzən rəssam, bəzən aşiq, bəzən də bələdçi kimi təqdim olunurdu. Tam əminliklə demək olar ki, bu personaj ölkənin və ictimaiyyətin siyasi mövqeyini və baxışını əks etdirirdi. Rəssamlarımız və jurnalın redaksiya heyəti kirpi obrazı vasitəsi ilə oxucuların nəzərinə siyasi qələbələrimizi, əmək cəbhəsində qazanılan uğurlarımızı, əlamətdar hadisələri və yubileyləri xüsusi təmtəraqla çatdırırdılar.

V.Marqolin “Пропаганда” (“Təbliğat”) kitabının ilk səhifələrində yazır: “Təbliğat müharibələr zamanı hərbi gücü, danışıqlar masası arxasında gedən siyasi gedişləri, zəngin təbii sərvətləri əvəz etməsə də, əksər hallarda çox əhəmiyyətli və əvəzolunmaz strateji silah kimi istifadə olunur” [4, s. 7]. Bu mənada respublika mətbuatında, xüsusilə də “Kirpi” kimi çoxtirajlı və böyük sayda oxucu kütləsinə malik jurnalda dərc olunan, siyasi yük daşıyan təbliğat və təşviqat məzmunlu rəsmlər və plakatlar yeni Sovet insanının tərbiyəsində mühüm rol oynayır, onun şüuruna, əxlaqına və dünya görüşünə birbaşa təsir göstərə bilirdi. Ona görə də, bütün digər mətbuat orqanlarında olduğu kimi, “Kirpi” satirik jurnalında da mütəmadi olaraq bu mövzuda çoxsaylı rəsmlər dərc edilirdi.

Jurnalın aparıcı rəssamlarından olan V.Ternavskinin jurnalın 1982-ci ilin 7-ci nömrəsinin üz qabığında dərc edilmiş “17 aprel hamı kommunist iməcliyinə!” plakatu xüsusi maraq doğurur. Ciddi ictimai-siyasi yük daşıyan bu rəsmdə cəmiyyəti yabançı ünsürlərdən – rüşvətxorlardan, dəllallardan, süründürməçi və məsuliyyətsiz idarə rəhbərlərindən, böhtançılardan və sərxoşlardan, dələduzlardan və möhtəkirlərdən təmizləyən kirpi öz silahdaşları, əqidə dostları (*qonşu Sovet respublikalarında nəşr olunan satirik jurnalların təmsilçiləri*) ilə birlikdə təsvir edilmişdir. Əlində öz silahını – satirik qələmini tutmuş kirpini müəllif ekskavator arxasında, öz silahdaşları arasında göstərməklə onları yeni, sağlam və güclü dövlət qurucuları kimi təqdim etmişdir. Kirpi və onun qorxmaz silahdaşlarının mübariz, cəsarətli, əzmkar Sovet vətəndaşları kimi təsvir olunduğu bu rəsm “Satira qardaşları iməclikdə”

alt yazısı ilə müşayiət olunur. Bu yazıdan aydın olur ki, ümumi bəlaya qarşı daim mübarizə aparmış mətbuat işçiləri ümumittifaq iməciliyi günü (*17 aprel ümumittifaq iməcilik günü idi*) hamılıqla bu tədbirə qoşulmuşlar [2, s. 1].

Eyni mövzuya rəssam 1980-ci ildə dərc olunmuş “Sizlərə aramızda yer yoxdur!” karikaturasında da toxunmuşdur. Rəsmdə cəmiyyətin sağlam inkişafına mane olan yabançı ünsürlərin və antipodların qarşısına sipər çəkmiş kirpi təsvir olunmuşdur. Öz satirik qələmini silaha çevirərək respublikada gedən dinc quruculuq işlərini qoruyan bu qəhrəman ümumi düşmənlərə qarşı barışmaz mövqe tutan, ayıq-sayıq, mübariz əsgər kimi göstərilmişdir. Üzərində “1981” yazılmış hündür hasarın arxasında təsvir olunmuş, respublikanın ictimai həyatında iştirak etməyən, inkişafdan kənarda qalan “qəhrəman”ları isə rəssam cılız, yazıq və cəmiyyətdən təcrid olunmuş vəziyyətdə göstərmişdir.

P.Şandinin Sovet zəhmətkeşlərinin bayram əhvali-ruhiyyəsini əks etdirən, xalqlar dostluğunun təntənəsini, ölkədə gedən iqtisadi inkişafı təbliğ edən “Altı illik bu büsat yüksəlişdən görünür” (1982), V.Ternavskinin Oktyabr inqilabının ildönümü münasibəti ilə işləyib hazırladığı “800-cü nömrəm bu gözəl günə düşüb” (1985), Sovet vətəndaşlarında işıqlı gələcəyə inamı artıran, əməyə, zəhmət adamına rəğbət aşıl原因 “Sənə yenidənqurma işlərinə əngəl olanlara qarşı mübarizədə iti qələm arzu edirəm” (1986) kimi rəsmləri plakat sənətinin bütün tələblərinə cavab verən yüksək səviyyəli əsərlərdir.

1986-cı ildə “Molla Nəsrəddin” (1906-1931) satirik jurnalının 80 illiyi münasibəti ilə “Kirpi”də dərc olunmuş – A.Quliyevin “Molla Nəsrəddin-86”, “Əsas istiqamətdə sizə uğurlar arzulayıram!”, P.Şandinin “Bayramın ellər bayramına qovuşdu, ustad!” kimi rəsmlərində kirpi Molla Nəsrəddini bu əlamətdar gün münasibəti ilə təbrik edir, öz ustadına hörmət və ehtiramını bildirir. Yüksək peşəkarlıqla işləyib hazırlanmış bu rəsmlərin və yuxarıda adları qeyd olunmuş digər karikaturaların müəllifləri kirpini “Molla Nəsrəddin”dən estafeti qəbul etmiş layiqli varis kimi təqdim etmişlər [5] (şəkl.1).

“Molla Nəsrəddin” ənənələrini daim yaşadan və davam etdirən “Kirpi”nin əsas vəzifələrinin və ideyalarının məhz “Molla Nəsrəddin”dən qaynaqlanmasını rəssamlarımız tamaşaçıların nəzərinə çatdırmağa müvəffəq olmuşlar. Qəhrəmanların üzlərindəki mənalı təbəssümü, təmkinliliyi, öz işinə sadıqlığını və əminliyini rəssamlarımız çox incə ştrixlərlə göstərə bilmişlər. Karikaturalarında kirpini satirik qələmlə silahlandırmış rəssamlarımız ölkənin inkişafına mane olan ünsürlərə cəmiyyətdə yer olmadığını, onlarla daim və hamılıqla mübarizə aparıldığını oxuculara çox orijinal şəkildə çatdırmağa müvəffəq olmuşlar.

Dövri mətbuat orqanlarının səhifələrində, xüsusilə də “Kirpi” satirik jurnalında dərc edilən çoxsaylı təbliğat və təşviqat məzmunlu rəsmlər və plakatlar Sovet insanının siyasi tərbiyəsində mühüm rol oynayır, onun ideoloji baxışına, şüuruna və dünya görüşünə birbaşa təsir göstərirdi. Məhz bu səbəbdən bütün digər mətbuat orqanlarında olduğu kimi, “Kirpi” satirik jurnalında da mütəmadi olaraq bu mövzuda rəsmlər dərc edilirdi. Bu baxımdan öz məhsuldar fəaliyyəti ilə seçilən, ideoloji cəbhənin sadıq əsgərləri olan rəssam-jurnalistlərimizin yaradıcılığı xüsusi qeyd edilməlidir. Tanınmış karikatura ustalarımızın o illər yaratdıqları təbliğat xarakteri daşıyan, peşəkar rəssam işi ilə seçilən əsərləri bu gün də böyük maraq doğurur.

Kənd təsərrüfatı sahəsində qazanılmış uğurların əks olunduğu A.Quliyevin “Zirvələrə gedən yollar” (1980, № 20), “Yığılın, gəlin şənliyə hamı, el-oba edir məhsul bayramı!” (1981, № 20), “Belə sərvət, belə dövlət, bu qədər bol-luca nemət” (1982, №17), V.Ternavskinin “Start götürüldü” (1980, № 16), “İldən ilə daha bol, tərəvəzə yaşıl yol!” (1982, № 2), “Hünərə körpü salanlar” (1984, № 16), P.Şandinin “Təntənəli görüş” (1981, № 15), “Qoy bol olsun elin varı!” (1982, № 15), “Mavi gəmilərə yaşıl işıq” (1985, № 17), Sovet zəhmətkeşlərinin əmək cəbhəsindəki uğurlarının, insanların bayram əhval-ruhiyyəsinin təsvir edildiyi P.Şandinin “Gəl, əziz bayramım, bir də öpüşək, eşqinlə yaşayan nə bəxtiyardır!” (1983, № 20), “İndi də meydandan keçici bayraqlar dəstəsi keçir!” (1984, № 8), “Biz 1986-cı ili qarşılayırıq” (1983, № 24), Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qurulmasının ildönümü münasibəti ilə V.Ternavskinin çəkdiyi “Bu bayrağı biz on birinci ordu ilə gətirmişik” (1981, № 8), P.Şandinin “Bayram bayrama qarışıb, sürət də öz qaydasında” (1986, № 8) kimi əsərləri təbliğat və təşviqat xarakterli rəsmlərdir.

Yuxarıda haqqında bəhs edilmiş plakatdan da göründüyü kimi, Sovet ideologiyasının sarsılmaz əsaslarından biri olan əməyə sevgi, zəhmət adamına rəğbət, ölkədə gedən dinc-quruculuq işlərinə vətəndaşların cəlb edilməsi, müxtəlif millətlərin və dinlərin nümayəndələrinin birgəyaşayışı və s. bu kimi mövzular rəssam-jurnalistlərimizin yaradıcılığında əsas yerlərdən birini tuturdu. Rəssamlarımızın işləyib hazırladıqları plakat və təbliğat xarakterli rəsmlərdə dövlət başçıları, Mərkəzi Komitə katibləri və tanınmış ictimai-siyasi xadimlərdən şüar xarakterli sitatlarla geniş yer verilirdi. Məhz belə şüarlar, belə plakat, təbliğat və təşviqat rəsmləri vasitəsilə Sovet insanı tərbiyə olunur, gələcəyin qurucusu formalaşdırılırdı.

Öz imzası ilə “Kirpi”nin oxucularına yaxşı tanış olan Q.İdrisovun jurnalın 1980-ci ilin 8-ci nömrəsinin üz qabığında dərc edilmiş siyasi plakatu o

illərin siyasi ruhunda çəkilmiş əsər kimi maraq doğurur. Plakatda ön planda əlində Azərbaycan SSR-nin dalğalanan al bayrağını tutmuş, qürurla və fəxrlə addımlayan Sovet vətəndaşı təsvir edilmişdir. Ordenlərlə bəzədilmiş bayraqı yüksəyə qaldırmış qəhrəmanın üz cizgiləri onun özünə, öz işinə nə qədər əmin olduğunu, ölkəsinə və xalqına sədaqətini tam açır (*bu məşhur obraz, əlbəttə, ümumiləşdirilmiş əmək insanının obrazı kimi geniş oxucu-tamaşaçı kütləsinə artıq yaxşı tanış idi*). Qəhrəmanın arxasında respublikanın sənaye və neft sahəsində, kənd təsərrüfatında qazandığı uğurlarını əks etdirən, müasir tələblərə cavab verən zavod və fabriklər, neft buruqları, yeni-tikililər və bol məhsulla dolu pambıq və üzüm tarlaları göstərilmişdir. Rəsmın sağ aşağı hissəsində bu uğur və nailiyyətlərlə əmək qəhrəmanını təbrik edən ictimaiyyət və mətbuat nümayəndələri təsvir olunmuşdur. İctimai-siyasi yük daşıyan bu rəsmın yuxarı hissəsində o illər geniş yayılmış “Azərbaycan iri addımlarla irəliləyir” şüarı yerləşdirilmişdir (*Bu şüarın müəllifi Sov.İKP MK-nın baş katibi L.İ.Brejnev idi. Azərbaycanda səfərdə olduğu dövrdə respublikamızda aparılan tikinti, quruculuq işlərini, iqtisadi inkişafı o məhz bu sözlərlə ifadə etmişdir*) [1, s. 280] (şə.k.2).

Sovet dövrünün ən geniş yayılmış və təbliğ olunan şüarlarından rəssamlarımız öz əsərlərində uğurla istifadə edirdilər. A.Quliyevin “Sülh! Əmək! May!” (1982, № 8), V.Ternavskinin “Bütün ölkələrin proletarları birləşin!” (1983, № 8), “Partiyanın gücü onun xalqla birliyindədir” (1985, № 5), P.Şandinin “Okt-yabraq eşq olsun!” (1984, № 20) kimi sırf təbliğat xarakteri daşıyan plakatları o illərin müxtəlif şüarlarına istinadən hazırlanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, həmin dövrdə incəsənət, ədəbiyyat, jurnalistika, xüsusilə də təsviri sənətin ən mübariz qolu olan karikatura və plakat qarşısında yeni tələblər qoyulurdu. Bu cəbhədə “Kirpi”nin yorulmadan çalışan aparıcı rəssamları ölkənin ictimai-siyasi həyatında, keçirilən qurultaylar, plenumlar, Ali Sovetə seçkilərdə böyük fəallıq göstərirdilər. Q.İdrisovun Azərbaycan Kommunist Partiyasının XXX qurultayı ərəfəsində çəkdiyi “Bu möhtəşəm sarayda Azərbaycan tarixinin yeni parlaq səhifələri yazılır” (1982, № 2), A.Quliyevin Sovet İttifaqının XXVI qurultayında vətəndaşları aktivliyə çağıran “Qurultay nümayəndələrinə salam!” (1981, № 3), “Səs verirəm!” (1985, №3), V.Ternavskinin “Bütünlüklə ürəkdən-bəyənirik hamımızı!” (1985, № 22) kimi ciddi siyasi yük daşıyan plakatları özündə o illərin ümumi ab-havasını əks etdirir.

Mövcud ideologiya tələbləri çərçivəsində çalışan karikaturaçı-rəssamlarımız öz təbliğat və təşviqat xarakterli rəsmlərində, siyasi plakatlarında döv-

lətçilik prinsiplərindən çıxış edərək, ölkədə baş verən mühüm siyasi hadisələrə vətəndaş münasibəti bildirmişlər. Bu gün tam əminliklə demək olar ki, dövlətçilik və vətəndaşlıq prinsiplərinə sadıq qalan karikatura ustalarımızın yaratdıqları əsərlər o illərin siyasi mənzərəsini güzgü kimi əks etdirir. 80-ci illərdə jurnalın səhifələrində dərc edilmiş təbliğat xarakterli əsərlər sırasında zəhmətkeşlərin xoşbəxt və firavan həyat tərzinin təbliğ olunduğu, ölkədə gedən dinc quruculuq işlərinin, iqtisadiyyat, kənd təsərrüfatı və sənaye sahəsindəki nailiyyətlərin işıqlandırıldığı Ə.Zeynalovun “Uğur olsun” (1980, № 24), “Sülhün paytaxtına xoş gəlmisiniz” (1985, № 14), A.Quliyevin “Bu başı qarlı hansı zirvələrdir?” (1983, № 21), P.Şandinin “Səninçün qarşıda nə qədər iş var, böyük vətənimizdə min yüksəliş var” (1985, № 24), V.Ternavskinin “Nə qədər yüksəliş var Xəzərin sahilində!” (1985, № 5), 80-ci illərin ikinci yarısında ölkədə başlamış yenidənqurma və aşkarlıq siyasətinin təbliğ olunduğu A.Quliyevin “Uğurlu yol!” (1988, № 24) kimi yüksək icra səviyyəsi ilə seçilən təbliğat xarakterli rəsmləri bu gün də maraq doğurur.

Həmin dövrdə ölkədə baş verən ictimai-siyasi hadisələr, götürülən beşillik planların, öhdəliklərin vaxtından əvvəl yerinə yetirilməsinin, əmək cəbhəsində qazanılan yeni-yeni qələbələrin geniş təbliği zəhmətkeşlərdə ruh yüksəkliyi yaratmağa xidmət edir, insanları daha böyük zirvələr fəth etməyə çağırırdı. Əlbəttə, dövlət əhəmiyyətli təbliğat işinə ciddi şəkildə qoşulmuş rəssamlarımız bu istiqamətdə uğurlu addımlar atmış, çoxlu sayda maraqlı əsərlər yaratmışlar. Bu işdə öndə gedən rəssamlardan Qərib İdrisovun yaradıcılığını xüsusi qeyd etmək lazımdır [3, s. 76]. Həmin dövrdə jurnalın ən məhsuldar rəssamlarından biri olmuş Q.İdrisovun sənayedə, istehsalatda çalışan vətəndaşların, əmək adamlarının zəhmətini, əmək cəbhəsində qazandıqları uğurları vəsf edən, insanları yeni-yeni qələbələrə ruhlandıran əsərləri kifayət qədərdir. Onun yüksək peşəkarlıqla işləyib hazırladığı həmin rəsmlərdən birində paytaxtımızın mərkəzində ucaldılmış “Azad qadın” heykəlinin önündə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı ordeninə layiq görülmüş Azərbaycan qadınlarının nümayəndələri təsvir olunmuşdur. Çalışdıqları sahədə uğurlar qazanmış bu zəhmət adamlarının əməyini dövlət yüksək qiymətləndirilmişdir. Bunu müəllif qadınların sinəsində parlayan qızıl ulduzlar və deputat döş nişanları ilə göstərmişdir. Müxtəlif sahələrdə çalışan bu insanları birləşdirən, bir araya gətirən ali məqsəd onların öz xalqına, dövlətinə və işlərinə sədaqətidir. Qadınlardan ibarət bu nümayəndə heyətinin “Azad qadın” heykəlinin önündə təsvir edilməsi də təsadüfi deyildir. Bununla rəssam XX əsrin əvvəllərində çadrasını

atmış Şərq qadınının bu gün bütün cəbhələrdə kişilərlə çiyin-çiyinə çalışdığını, ölkənin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirakını vurğulamış, dünənimizlə bu günümüzü müqayisə etmişdir. Təqdim olunmuş rəsmnin şəkilaltı mətni fikrin oxucuya daha asan çatdırılmasına xidmət edir:

“Aprel günəşindən gözü nur aldı, zülmət çadrasını nənəmiz atdı.

Zəfərlər qoynunda elim ucaldı, əziz qız nəvələr arzuya çatdı”.

Tamaşaçı bu rəsm və onu müşayiət edən mətndən təsvir olunmuş əmək qəhrəmanlarının, zəhmət adamlarının heykəl önündə sanki görülən işlər, qazanılan uğurlar və qələbələr haqqında raport verdiyi qənaətinə gəlir.

A.Quliyevin “İndi o, dövləti idarə edir” (1984, № 4) karikaturası da qadınların əmək cəbhəsində qazandıqları qələbələrin təbliğinə həsr olunmuşdur. Jurnalın üz qabığında dərc edilmiş bu rəsmdə öz əməyi ilə ucalan Azərbaycan qadınının yerli orqanlardan Ali Sovetə deputat seçilməsi gündəmə gətirilmişdir. “Əmək insanı ucaldır” ideyasının təbliğinə yönəlmiş hər iki karikaturada Şərq qadınının cəmiyyətdə yüksələn nüfuzunu, dövlət işlərində fəal iştirakını rəssamlarımız geniş oxucu kütləsinin nəzərinə orijinal vasitələrlə çatdırmışdır.

V.Ternavskinin jurnalın 1980-ci il nömrəsində dərc olunmuş “İkinci ulduzu isə əmək cəbhəsində almışam” karikaturasında isə müharibə veteranının əmək cəbhəsində də qələbələr qazanması və başqalarına, xüsusilə də gənclərə nümunə olması vurğulanmışdır. Onun jurnalda elə həmin il dərc edilmiş “Atalar və oğullar” adlı təbliğat xarakterli ikikadrılı rəsminə də eyni mövzu işıqlandırılmışdır. Rəsmnin birinci kadrında alman faşistlərini darmadağın etmiş qələbə sevincli Sovet əsgərləri Reyxstaqın divarları önündə təsvir olunmuşlar. İkinci kadrda isə qəhrəman atalarının adlarına layiq olduqlarını əmək cəbhəsində sübut edən oğullar göstərilmişdir. Rəssam qəhrəmanların müharibədə və əmək cəbhəsində qazandıqları uğurları və qələbələri simvolik olaraq al qırmızı rəngli bayraq şəklində işləyərək, tamaşaçının diqqətini məhz bu fakta yönəltməyə nail olmuşdur.

Diqqəti cəlb edən əsərlərdən biri də A.Quliyevin müharibə qəhrəmanlarının, veteranlarının əmək cəbhəsindəki uğurlarını, qələbələrini, respublikanın ictimai həyatında rolunu və uğurlu fəaliyyətini tərənnüm edən, Sovet xalqlarının sarsılmaz dostluğunu vəsf edən “Onda qələbə naminə içirdik, indi isə sülhün şərəfinə badə qaldırırıq” (1984, № 24) rəsidir [3, s. 66].

Göründüyü kimi, rəssam-jurnalistlərimiz təbliğat və təşviqat xarakterli rəsmlərdə, plakatlarda cəmiyyətdə gedən prosesləri əks etdirmiş, orijinal və

sitələrlə bu proseslərə öz vətəndaş münasibətini bildirmişlər. “Kirpi” satirik jurnalında Sovet vətəndaşlarının xoşbəxt və fırvan həyat tərzinin təbliğinə həsr olunmuş belə əsərlər kifayət qədərdir.

P.Şandinin jurnalda 1980-ci ildə dərc edilmiş “Uğurlu səfərdə” adlı plakat xarakterli rəsmi Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qurulmasının 60 illiyinə həsr olunmuşdur. Rəsmdə açıq dənizdə üzən və üzərində “Azərbaycan” yazılmış nəhəng ağ gəmi təsvir edilmişdir. Rəssam ağ və al qırmızı rənglərdən istifadə etməklə Azərbaycanı güclü və qüdrətli nəhəng gəmi kimi göstərmişdir. Bütün maneələri dəf edən, dalğaları əminliklə yararaq üzən bu nəhəng gəmi siyasi sabitliyin, iqtisadi inkişafın, yeni-yeni qələbələrin rəmzi kimi təqdim olunmuşdur. Tanınmış karikatura ustasının yüksək peşəkarlıqla işləyib hazırladığı bu plakat siyasi hadisələrin düzgün qiymətləndirilməsi, ifadə vasitələrindəki orijinallıq və şətilik, kompozisiya quruluşundakı lakoniklik, rəng seçimindəki dəqiqlik baxımından səviyyəli və yadda qalan əsərdir (şək.3).

Sovet ideologiyasına xidmət edən bu sənət növünün vacibliyi, əhəmiyyəti haqqında fikirlərə yekun kimi demək olar ki, plakatın uğuru rəssamın təsvirlə mətnin bütün mənalarda cəlbedici vəhdətinə nail olmasından asılıdır. Tarixin inkişaf mərhələlərində müxtəlif məzmunlu plakatların cəmiyyətdə baş verən hadisələri özündə əks etdirməsi bu sənət növünün həmişə müasir və aktual olduğunu göstərir.

Qeyd etmək lazımdır ki, 80-ci illərin sonu ölkədə aparılan demokratiya, aşkarlıq və yenidənqurma siyasəti və bunun nəticəsi kimi yaranan yeni ruhlu əsərlər yuxarıda haqqında danışdığımız Sovet ideologiyasına xidmət edən təbliğat və təşviqat xarakterli rəsmlərdən fərqlənirdi. Bu illər ölkə artıq parçalanır, ideologiya, siyasi baxışlar dəyişirdi. Ölkə mətbuatında da, əlbəttə, yeni tələblərə cavab verən, yeni siyasəti əks etdirən rəsmlər dərc olunurdu.

ƏDƏBİYYAT

1. Hacızadə B. Kirpinin rəsamları (1980-1991-ci illər) III cild. – Bakı: “Səda” nəşriyyatı, 2016.
2. “Kirpi” satirik jurnalı. 1982, №7.
3. Nəcəfov M. Azərbaycanın karikaturaçı rəsamları. – Bakı: İşıq, 1972.
4. Эмтони Родс. Пропганда (плакаты, карикатуры, кинофильмы). – Москва: Эксмо, 2008.
5. www.azercartoon.com

Şək.1. Əsas istiqamətdə
sizə uğurlar arzulayıram!
A.Quliyev ("Kirpi", 1986).

Şək.2. Azərbaycan iri addım-
larla irəliləyir. Q.İdrisov
("Kirpi" 1980, №8).

Şək.3. Uğurlu səfərdə.
P.Şandin ("Kirpi", 1980).

Байрам Гаджизаде (Азербайджан)

Плакаты, рисунки агитационного пропагандистского характера, опубликованные в сатирическом журнале «Кирпи» 1980-1991-х годах

В статье рассматриваются карикатуры, плакаты и рисунки художников агитационного характера, опубликованные в сатирическом журнале «Кирпи» в 1980-1991-х годах. Анализу подвергается целый цикл оригинальных произведений воспитательного характера, где пропагандировалась внутренняя и внешняя политика государства, а также работы, которые являлись частью советской агитационной машины, где авторы освещали общественно-политическую жизнь страны.

Ключевые слова: плакат агитационного характера, пропаганда, сатирический журнал, художник, идеология государства.

Bayram Hajizadeh (Azerbaijan)

Placards, propagandistic and promotional pictures published in «Kirpi» satirical magazine during 1980-1991

The article discusses placards, propagandistic and promotional pictures published on the pages of “Kirpi” satirical magazine, and the works on this topic are analysed. Importance of the pictures creating inspiration and belief for bright future in the citizens carrying out promotion of local and domestic and foreign policy of the country is stressed.

Key words: placard, propagandistic, propaganda and promotion, satirical magazine, painter, ideology, government.